

TSITSI DANGAREMBGA

MISKENNINGEN

ROMAN

"EEN FEMINISTISCHE
COMING OF AGE"
- NRC

Tsitsi Dangarembga
Miskeningen

Vertaald door Jessica Brouwer en
Pauline Onderwater

Uitgeverij Mozaïek – Utrecht

Voor Mami, Baba en Mukoma Gwin, omdat jullie er
altijd voor me zijn;
en ook voor Rudo en Munewenyu, en Olaf, Tonderai,
Chadamoyo en Masimba.

Wie is wie

- Tambudzai Sigauke (Tambu)** – de vertelster
- Mai** – moeder, hier doorgaans Tambu's moeder
- Mainini** – een jonge tante, en daarnaast een uiting van respect voor elke jonge vrouw of jong familielid
- Baba** – vader, hier doorgaans Tambu's vader
- Jeremiah** – Tambu's vader
- Netsai** – Tambu's jongere zusje
- Rambanai** – Tambu's jongste zusje
- Dambudzo** – Tambu's jongere broertje
- Babamukuru** – Tambu's oom
- Maiguru** (soms aangeduid als **Mai**) – Tambu's tante, echtgenote van **Babamukuru**
- Nyasha** – Tambu's nicht, dochter van Babamukuru en Maiguru
- Nyari** – Netsai's vriendin
- Sylvester** – de tuinman op de zendingspost
- Zuster Emmanuel** – directrice van het Heilig Hartcollege voor Jonge Dames
- Zuster Catherine** – lerares Latijn aan het Heilig Hartcollege voor Jonge Dames
- Juffrouw Plato** – hoofdzuster aan het Heilig Hartcollege voor Jonge Dames
- Ntombizethu (Ntombi), Irene, Anastasia, Benhilda, Patience, Cynthia** – de leerlingen van de 'Afrikaanse slaapzaal' op het Heilig Hartcollege voor Jonge Dames
- Tracey Stevenson** – leerlinge aan het Heilig Hartcollege voor Jonge Dames en later accountmanager bij reclamebureau Steers, D'Arcy & MacPedijs
- Bougainvillea (Bo), Linda, Josephine, Deidre, Angela** – een aantal leerlingen aan het Heilig Hartcollege voor Jonge Dames

Mevrouw May – hospita van Twiss Pension

Mark May – zoon van mevrouw May

Meneer Steers – directeur van reclamebureau Steers, D’Arcy & MacPedijs

Dick Lawson – senior copywriter bij reclamebureau Steers, D’Arcy & MacPedijs

Belinda – typiste bij reclamebureau Steers, D’Arcy & MacPedijs

Pedzi – receptioniste bij reclamebureau Steers, D’Arcy & MacPedijs

1

Hoog, hoog, hoog vloog het been. Een stuk mens, daar hoog in de lucht. Aarde en bittere dampen sloegen neer op mijn tong. Stilte zwol aan om weer weg te sterven bij de schrille snerp van een krekkel in het struikgewas aan de rand van de open plek in het dorp.

Je kon haar niet meer zien, de gedaante die enkele ogenblikken eerder achter een man in gevechtskleding, gegolfd groen als een Chinese jungle, de musasastruik uit was gelopen. Ik wist één ding: het was verstoken van rede. Alle dorpingen op de bijeenkomst wisten het. Iedereen zag de dwaasheid, behalve Netsai, mijn zusje. Nu, in de seconden na de dreun, als een funeraire tromslag, aangegeven door Netsai's stap, kreunden moeders van opluchting toen de baby's op hun rug jammerden en met hun armpjes maaiden. De dorpsmoeders wiegden de in dunne, ruwe handdoeken gewikkelde zuigelingen, schok en opluchting gegrift in hun uitgeputte gezichten, sikkels van witte tanden blinkend in het maanlicht.

In de duisternis beschreef Netsai's been een boog omhoog. Er werd iets van me verlangd! Ik was haar zus, haar oudere zus. Vanwege die positie werd van mij verlangd dat ik de daad stelde die haar zou beschermen. Wat voelde ik me miserabel, want er was niets wat in mijn macht lag, zodat zowel de machteloosheid als de misère me frustreerden. In mijn stille misère schokte mijn borstkas, vibreerden botten in en uit alsof de snaren van mijn hart zich spanden en ook scheurden, en het voelde alsof ik op het rondvliegende ledemaat sprong en erop reed terwijl het zich omwentelde en omhoog verplaatste naar ergens daarvandaan.

Wat ik wilde, was ontsnappen. Maar de maan bevond

zich te ver weg en onder mij bevonden zich witte stukjes waar de huid was afgescheurd en het bot zo befaamd ivoorkleurig glansde, en degenen beneden doken ineen en werden, als ze niet snel genoeg waren, bespat met bloed. Toen kwam de schok, als van een val, en zag ik dat het been op onbevallige wijze bleef hangen in de kleinere takken van een mutambaboom, de voet gehaakt als dat beruchte fruit.

Mai, onze moeder, viel neer. Ze stond niet op. Er werd dus wederom iets van mij verlangd. Ik was de oudste dochter, het oudste kind nu er twee broers waren gestorven. Er werd van mij verwacht dat ik een adequate daad zou verrichten. Dus rees ik op van de op het zand uitgespreide Zambia-doeek die ik van mijn moeder mee had moeten brengen, waarbij ik me langzaam bewoog, me eerst als een oude vrouw op mijn knieën en handen rolde en mijn hoofd omlaag hield om de kalmte op te roepen die komt door het niet zien, het soort kalmte waarover ik in oorlogstijd beschikte. Vervolgens, nadat ik me iets verder van de groep had begeven waar ik naartoe was gebracht om er deel van uit te maken, duwde ik mezelf omhoog tot ik stond.

Mai lag nog op de grond. Op zestienjarige leeftijd had ik, wederom, niets wat Mai wilde. Het was allemaal te veel voor me, dus ik stond daar maar naar haar te kijken, armen over elkaar, stijf en ervoor zorgend afzijdig te blijven, en ik keek niet meer omhoog naar de mutambaboom. Het was inmiddels te donker om iets te zien; er was enkel glinstering, het been dat glinsterde, en de vrouw op de grond. Ze vormden een as die me vastpinde als de polen van een bindende kracht, die me ervan weerhield op te springen en me om te wentelen naar ik weet niet waarheen... naar een nog vreselijker kwellung. Mai duwde haar tong in glimmende plekken waar het bloed was vermengd met aarde. Mai kreunde: 'Netsai! Netsai!' Ze klauwde naar de grond, naar voren kronkelend als een slang.

De as, met Mai als één bewegende apex, veranderde in

een verschuivende driehoek toen er een man naar haar toe kwam. Het was de man die Netsai niet had moeten volgen, wiens gevechtsgewaad groen golfde als een Chinese jungle. Hij was de Kameraad, de guerrilla, de Grote Broer, de *Mukoma*, die later was gekomen, nadat wij ons allemaal al hadden verzameld voor de *morari*, en de bijeenkomst was begonnen en de dorpingen bedwelmd raakten – buiten hun schuld, zeiden ze, want ze werden genoopt te kijken – door de aanwezigheid van bloed.

Ook naar hem wilde ik niet kijken, dus ik kon nog altijd nergens naar kijken. Daarachter kwam het meisje. Zij was degene die door iedereen werd opgemerkt, met een afgunstig hoofdschudden, omdat ze zich bewoog als gespin, alsof ze zojuist was gevoerd, zij daar, zojuist was gewassen, haar huid glimmend van de olie. Zij was als eerste naar de bijeenkomst gekomen, nadat we allemaal waren gaan zitten, maar nog voor de afranseling die het doel van de *morari* was geweest. De man die groen golfde en het meisje met de zwoele huid stonden Mai in de weg en bleven daar staan toen ze met haar handen naar hun kuiten greep om zichzelf langs hen heen te trekken. De man en het meisje verhinderden dat Mai haar dochter aanraakte. Mai sprong daarom overeind, alsof ze naar het bungelende been wilde reiken, en ze trokken haar weg, ruwer deze keer.

Terwijl de man Mai vasthield, keek hij met gekwelde hulpeloosheid van Netsai op de grond in het gras en struikgewas buiten mijn zicht naar het meisje naast zich. Mai raakte Netsai dus niet aan, voelde haar dochter niet, en later zeiden ze dat het goed was geweest, want het had Netsai's houding zodanig kunnen veranderen dat het bloeden erger zou zijn geworden. De man had een geweer op zijn rug hangen dat met de jungle van de stof versmolt, het wapen een schouderophalen weg, dat nu niets voor hem deed, niet in staat was zijn verdriet te verjagen. Ik was bang dat hij elk ogenblik van gedachten zou veranderen, uit woede

op zijn hulpeloosheid zou vuren. Ze zeiden later... je kon het nooit echt goed horen, alsof liefde geen fatsoenlijk onderwerp was om over te praten maar enkel lust gestoken in een andere jas.

Ze zeiden... en veel later hoorde ik het hier en daar, van Nyari en Mai Sagonda en andere mensen in het dorp, en zeker als Mai het erover had, kwam liefde nooit ter sprake... ze zeiden dat hij zei, als hij na de oorlog te veel dronk, dat hij verliefd was op hen beiden. Netsai was zijn eerste oorlogsliefde, uitverkozen toen ze *sadza* naar zijn vrijheidsstrijdersschuilplaats bracht. Al snel besloot ze dat ze moest vertrekken en de bergen over moest naar Mozambique, omdat haar activiteiten door de veiligheidstroepen waren ontdekt. Maar iedereen wist dat, ook al was er daarbuiten die oorlog die haar riep, er vanbinnen een andere was, wat zat in de manier waarop ze de lucht om zich heen deed flonkeren en fonkelen van vreugde als ze het over deze Grote Broer had. Toen nam de Grote Broer dit jonge meisje, Dudziro, en hield van hen allebei; een wankelmoedige en weifelachtige Kameraad. Nu weerhielden hij en Dudziro Mai ervan haar dochter te bereiken. De Mukoma vertelde ons niet wat te doen, zoals we hadden verwacht, en dus stonden we daar maar te wachten. Niemand kon het Babamukuru vragen, want Babamukuru sprak niet.

Babamukuru kon niets zeggen, want hij was amper nog in leven. En het was moeilijk om naar de man in het groen en zijn hulpeloosheid te kijken, omdat we allemaal wisten dat Babamukuru dood zou zijn als de man gehuld in stof met de kleur van een Chinese jungle hem niet had gered.

Sterker nog, het bestraffen van Babamukuru met de *sjamboks* van de oorlog was de reden dat onze voeten die avond over de grijze aarde hadden geschuifeld, met alleen een maansikkel om de afwezigheid van licht te beschimpen, ik te midden van de nerveuze meisjes van wie de Kameraden hadden geëist dat ze getuige zouden zijn van het

verpulveren van een persoon, het vermalen van een man, waarbij wij allemaal van alles opschrokken, de beweging van de wind, het wervelen van de rok van een metgezellin, de kleurschakeringen van de avond onder het beschaduwde struikgewas.

We waren ontboden naar Babamukuru's proces. Hij was, zo luidde de aantijging, niet zozeer een collaborateur, maar wel iemand wiens ziel ernaar hunkerde één te zijn met de bezettende Rhodesische macht. *Mutengesi*. De mensen in het dorp zeiden dat Babamukuru iemand was die elk beetje van zijn eigen bloed zou verkopen voor een druppel van dat van iemand anders. Als leerlinge aan het Heilig Hartcollege voor Jonge Dames, een school waarop Babamukuru had besloten me in te schrijven, tegen de wensen van mijn moeder in, was ik het bewijs van de dubieuze inborst van mijn oom. Want waarom zou een man een school kiezen voor zijn kind waar het onderwijs superieur was ten opzichte van het onderwijs dat aan kinderen van andere mensen werd gegeven? Een school die niet, zoals andere scholen in gebieden waar guerrilla's voor onafhankelijkheid stredden, zou worden gesloten? Een school die niet werd bevolkt door degenen die eruitzagen zoals wij, maar door Europeanen? Om me loyaliteit bij te brengen moest ik aanschouwen hoe mijn oom een kopje kleiner werd gemaakt.

Ik was me van dit alles niet bewust geweest toen Babamukuru mij en mijn tante, Maiguru, naar het dorp had gereden. Mijn oom had ontwijkend tegen me gesproken en zei enkel dat hij was opgeroepen, had gemeend dat ik hem moest vergezellen omdat de bestemming mijn thuis was, en dat er een bijeenkomst zou plaatsvinden. Ik weet nog dat ik het zwijgen van mijn tante niet met een vraag had durven doorbreken.

Het was het einde van de meivakantie in mijn tweede jaar aan het Heilig Hartcollege voor Jonge Dames. Ik had

de vakantie op de zendingspost doorgebracht, met het verheven van de oorlog als excuus, terwijl ik in werkelijkheid de moed niet had om drie keer per jaar terug te keren naar het waterhalen uit de rivier, het trillende paraffinelamplicht en sadza met maar één, minieme, portie saus.

Bovendien was er de voortdurende insinuatie van mijn moeder: 'O, jij, *wekuchirungu!* Vind je *matumbu* nog steeds lekker, Tambudzai! Kunnen jullie blanke mensen wel *mu-fushwa* met pindakaas eten?' En tot slot was er nog de voortdurende spanning van het niet vragen naar en niets verteld worden over Netsai's gangen. Als je met blanke mensen naar school ging en naast hen in de klas zat, zou je hun dan uiteindelijk niet iets vertellen? Op een dag zouden de blanke mensen achter de activiteiten van mijn zusje komen.

'Kijk eens hoe vreselijk hij tegen ons doet,' had Mai 's middags, in de slaapkamer in het huis waar ik moest slapen, heimelijk op fluistertoon gefoeterd, zinspelend op Babamukuru. Ik was net aangekomen en was als een gast naar mijn vertrekken gebracht. 'En die tante van jou,' verkneukelde mijn moeder zich vol verwachting, 'die hier zo met hem mee naartoe komt. Denkt ze dat ze naar een van zijn Europese bijeenkomsten meekomt! Vandaag zal ze zien hoe het er hier in het dorp aan toe gaat.'

Verdraaide voorstelling van zaken. Je vraagt iets en dan krijg je dit. 'Vreselijk, Mai? Wat heeft Babamukuru gedaan?' probeerde ik, zij het met tegenzin, door te vragen.

'Kijk naar hoe Samhungu een hek om zijn huis heeft gezet!' riep ze vol afgunst over onze burens uit. 'Denk maar niet dat de werkende Samhungu's, die met een baan, hun arme familieleden niet hebben geholpen! Ze hebben wel geholpen! Met dat hek hebben ze de Samhungu's hier in het dorp meer veiligheid geboden, gezien alle dingen die er om ons heen gebeuren! Maar wij, jouw moeder en vader hier, wij zijn door Babamukuru overgeleverd aan de

genade van de open vlakte alsof we beesten in het bos zijn. Ondanks al dat geld van hem! Denk maar niet dat mensen het niet zien, Tambudzai! Mensen zien het. Ze vragen waar mensen alles laten wat ze hebben als niemand er iets van terecht ziet komen bij andere mensen!

‘Wat zei de Mukoma?’ wilde mijn vader weten toen hij bij mijn moeder en mij kwam staan om me formeler te begroeten. Ik herhaalde de weinige informatie die ik had, dat Babamukuru bij een bijeenkomst werd verwacht waarvan hij dacht dat ik er ook bij moest zijn. Mai’s ogen glansden van verbeterde voldoening. ‘Ja, wij hebben onze eigen bijeenkomsten!’ scandeerde ze. ‘Hier in het land van Mambo Mutasa, in het dorp van Sabhuku Sigauke, weten we hoe we die moeten houden! En de Grote Broers weten wie we zijn,’ ging ze verder en ze klonk opgewonden en vol eigendunk. ‘Mensen weten wie we zijn, onthoud dat, Tambudzai, en we hebben bijeenkomsten!’

‘Jouw oom!’ zei Baba verwijtend, om Mai het zwijgen op te leggen en te voorkomen dat ze te veel zou zeggen waar ik bij was. ‘Hoe kon hij op reis gaan terwijl dit alles gaande was? Uit welk hol komt hij gekropen, met elke kant wachtend en denkend: daar is een prooi, die zullen we eens te grazen nemen! *Yave nyama yekugocha, baya wabaya!*’ In een poging grappig te zijn begon hij een oud oorlogslied te zingen, dat tegenwoordig bij voetbalwedstrijden in de steden wordt gebulderd, waarbij hij ongerust naar Mai keek.

Ik had een soepel lijf. Dat weet ik nog van toen ik rond de boerderij dwaalde. Ik kwam vanaf het oude huis met vier kamers dat Babamukuru voor zijn huwelijk had laten bouwen en dat hij daarna aan mijn moeder en vader had geschonken voor hij zijn nieuwere en indrukwekkendere huis had gebouwd. De ronde keuken van mijn moeder was mijn oude slaapkamer, maar ik was te oud en te verfijnd geworden om daar te moeten verblijven. De hele middag zaten Babamukuru en mijn vader in de nieuwe woonkamer

van mijn oom terwijl Maiguru in haar keuken thee voor hen zette met de theebladeren die ze had meegebracht, en het brood beboterde en opdiende dat ze had ingepakt op de zendingspost. Mijn moeder bereidde onze avondmaaltijd voor, waardoor ze zich buiten Maiguru's blikveld bevond en zodoende geen thee kreeg aangeboden en die niet dronk.

Ik raakte hier iets aan – een kapotte kruiwagen op zijn kop, die door regen en wind was gegeseld – onderzocht daar wat – de kromme as van een kar; de dingen die breken en niet kunnen worden hersteld, omdat de kracht van de heilheid er afstand van heeft gedaan. Het was verrassend om te zien hoe weinig me eraan herinnerde dat ik hier twaalf jaar van mijn kindertijd had doorgebracht. In deze afwezigheid van verankering slofte ik rond, pakte een maiskolf op die voor de helft van de korrels was ontdaan en gooide het graan naar de kippen alsof er niets was gebeurd, deed mijn best net te doen of er, als de familieoudsten zo bij elkaar kwamen en met elkaar spraken in oorlogstijd – dat er dan hetzelfde gebeurde als in vredestijd: een bruiloft, een nieuwe watertank, brasem in het stuwbekken bij de velden – of er plannen werden gemaakt voor een gebeurtenis die de familie ten goede zou komen.

'*Zviunganidze!* Beheers je!' was Mai's advies geweest toen ze vlak voor zonsondergang tevoorschijn kwam met een schaal sadza en een kop dikmelk. 'Misschien was het beter geweest als je hier niet zou zijn, Tambudzai, maar de *vana Mukoma*, de Grote Broers, die Kameraden van ons, ze zeiden dat iedereen erbij moet zijn.' Ze keek niet naar mij maar naar de kop, alsof ze die aan een ouder iemand aanreikte die ze omwille van het decorum niet mocht aankijken. 'Ze wilden dat Babamukuru je van school meenam zodat zij weten dat jij het weet!' Ik nam kleine stukjes van de sadza en slokjes van de dikmelk, terwijl Mai me honend aankeek en opmerkte: 'Moeilijk, hè, eten!'

Ik nam een grote zure slok om niet te hoeven antwoor-

den. Ik kon haar niet vertellen wat er moeilijk was. Het eten was het niet. Zij was het. Het was de afschuwelijke begerige leegheid in haar ogen, en dan het glanzen als ze Babamukuru's naam in één adem met een hek noemde. Het was de nietsheid waarop ze stond als op het zenit van haar leven, vanaf waar ze graaide naar wat er nog te plukken viel van echtgenoten van andere vrouwen, zoals Babamukuru. Ik huiverde, morste de dikmelk. Hoe kon een vrouw zo inhalig en leeg worden? O, een beter persoon te zijn!

'Beheers je en weet wat er daarbuiten gebeurt. Dat zal je helpen,' zei mijn moeder, haar stem zo droog als maisvliesjes.

'Neem een Zambia mee,' instrueerde ze me later, toen de zon onderging. Ze pakte de hand van Dambudzo, mijn broertje, en beval me dicht bij Rambanai, mijn andere zusje, te blijven. 'Jullie vader is al vooruitgegaan met Babamukuru.' 'Baba wenyu', zei ze, 'jullie vader', om duidelijk te maken dat het onze ouder en niet haar echtgenoot was die had besloten al op weg te gaan met zijn broer, onze oom. Haar ogen glansden weer en ze trok onnodig aan Dambudzo's hand. 'En natuurlijk heeft die vrouw, Maiguru, die denkt dat ze net zo goed is als zij, besloten om niet op ons te wachten, maar gewoon met hen mee vooruit te gaan. Hm! We zullen weleens zien wat ze te zeggen heeft als het voorbij is. Nou, kinderen, er wordt niet gehuild, nergens om! Niet omdat jullie honger hebben of omdat jullie moe zijn! Er wordt nergens om gehuild.'

Het bleke zand glansde griezelig in het flauwe maanlicht toen we vertrokken. Op de boerderij van de familie Samhungu waren de kaarsen uit. 'Mensen die eten en slapen voordat de zon ondergaat! Dat zijn verraders, zulke mensen,' zei Mai zacht snuivend. 'Zich het donker in reppen als de soldaten zeggen dat er een avondklok is, bang van alles, net kakkerlakken!' Ze trok aan Dambudzo om hem te laten opschieten. Het vee van de burens stond in de kraal en loeide smartelijk, omdat de dieren niet lang genoeg buiten

waren geweest om voldoende te kunnen grazen. Verder was de boerderij stil, alsof die werd bewoond door spookmensen. Voor ons, aan de andere kant van de weg rond de voet van de heuvel, flakkerde een rode gloed waar de laatste sadza werd gekookt, of een vaag oranje lichtbundel die wees op een paraffinelamp die nog aan was; misschien zat er een schoolkind te lezen. Al gauw vervaagden zelfs die een voor een. Alleen het zilver van de maan gaf zijn waterige licht af, maar Mai liep snel, had geen licht nodig om haar de weg te wijzen.

‘Vandaag, Tambudzai,’ verzuchtte ze bijna zachtmoedig, ‘moet je niet bang zijn. Als je ook maar iets van angst aan iemand laat zien, zal je worden gevraagd waar je bang voor bent. Dan, Tambudzai, ik hoop dat je luistert, zal het afgelopen zijn met je! Ze zullen zeggen dat je bang bent omdat je hier niet uit eigen vrije wil bent gekomen, maar door iemand bent gestuurd die zelf niet kan komen, iemand die niet gezien durft te worden! Ze zullen zeggen dat je bang bent omdat de onderdrukkers je hebben gestuurd!’

Ik denk dat ze anders zou hebben gesproken als ze had gedacht dat ik meer een medestandster was. Maar Mai was waarschijnlijk bang van dit meisje dat haar voorbij groeide, de Europese wereld in. Is het op dat soort momenten een kwestie van spieren en bloed en weeën en pijn, een kwestie van uit wiens buik iemand is gekomen waardoor de ene vrouw ten opzichte van de andere een moeder of een dochter is?

Hoe weet een dochter of haar gevoel voor de vrouw die haar moeder is wel gepast is? Ja, het was lastig te weten wat ik met Mai aan moest, hoe ik haar moest begrijpen. Ik dacht haar kruiperigheid te haten, maar snap nu dat ik de omvang ervan haatte. Als ze kruiperig was, was ze niet kruiperig genoeg. Ze zwakte die kruiperigheid af met haar haatdragendheid, het uitzichtloze klauwen van een benepen, in het nauw gedreven ziel naar wat buiten

haar bereik lag. En als ze bezielde werd, was die bezieling niet groot genoeg, maar werd die verschrompeld door de bitterheid van haar woede. Hoe dan ook, ik was een tiener, een intelligente bovendien, die van de nonnen een beurs had gekregen voor het Heilig Hartcollege voor Jonge Dames. Dat veranderde mij in een jonge vrouw met een toekomst. Ik was het meest geïnteresseerd in mezelf en wat ik zou worden. Je ziet er geen tegenstrijdigheid in als de voorkant van je schooluniform naar voren gaat steken en je de drie degelijke elastische beha's zijn gebracht die staan voorgeschreven op de kledinglijst van de bovenbouw; als je elke maand je maandstonden krijgt en weet dat je de mysteries van het leven en vrouw-zijn in je draagt voor de totstandkoming van de toekomst; als je ernaar verlangt tegen je moeder te zeggen: 'Ik geef je een boek,' zodat ze de eerste klas kan doen en dan de tweede klas en dan een diploma op O-niveau kan halen, zodat er bij de gewichtige taak om het leven te laten groeien samen voor die tuin kan worden gezorgd. Nee, je ziet geen tegenstrijdigheid tussen verstedd staan van je eigen alvermogen en God smeken om je niet zoals je moeder te maken.

'Wat jullie ook zien,' waarschuwde Mai weer toen we langs de gebouwen van de Rutivischool kwamen en doorliepen naar de sportvelden, op zachtaardiger toon nu alsof de nabijheid van onze bestemming haar geruststelde. 'Wat het ook is, zeg niets. Zing gewoon, wat het lied ook is, zing het. En antwoord als de rest. Wees verder stil.'

Achter de sportvelden was een gebied waar nog hoge musasabomen stonden die niet waren omgehakt voor gebouwen of brandhout. Ze vormden een cirkel die schaduw bood aan schoolbussen die hier op bezoek kwamen. Het terrein aan de noordkant was kaal gesleten door voetbalelftallen en atletiekteams die zich opwarmden. Daarna kwam het musasastruikgewas. Vanaf de stronken van volwassen bomen die in hun geheel door het dorp waren geoogst,

verspreidden zich korte gedrongen struiken; en het kreu-
pelhout, met daartussen spichtig verdord gras en hier en
daar een flinke boom met wild fruit, verbreidde zich tot
halverwege de donkere, logge gedaante van de Rutiviberg.
In de open ruimte tussen de hoge bomen en het struik-
gewas waren silhouetten te zien. Sommige zaten. Het was
moeilijk te onderscheiden of het mannen of vrouwen wa-
ren. Andere liepen net als wij zwijgend naar lege plekken.

‘*Pamberi nerusunungoko! Pamberi nechimurenga! Pasi nevad-
zvinyiriri!*’ Ik wilde niet zien wiens stem zo geestdriftig
scandeerde. Ik zat nu in de krochten van de machinerie
die mensen de dood bracht, en ik voelde me ondraaglijk
verlamd nu ik me in de buik van het beest bevond dat
oorlog uitbraakte.

‘Voorwaarts met de vrijheid! Voorwaarts met de bevrij-
dingsoorlog! Weg met de onderdrukkers!’

Deze strijd, met de ledematen en de lichaamssappen en
de uitwerpselen die erdoor over het land verspreid raakten,
bedwelmdde de mannen, vrouwen, jongeren en kinderen
die waren gekomen om aan te horen dat wij allemaal, sa-
men met de guerrilla’s, het offer waren middels wier bloed
rechtvaardigheid werd verkregen.

‘Voorwaarts met de vrijheid! Voorwaarts met de be-
vrijdingsoorlog! Weg met hen!’ Gebalde vuisten verhie-
ven zich misvormd groot op ondervoede armen waar het
lichaam het eigen vlees had verteerd om te overleven. De
dorpelingen herhaalden elke leus met zo’n kracht dat de
aarde waarop we zaten beefde. Ik probeerde niet te kijken,
zodat ik bij mijn terugkeer naar school niet de fout zou
maken om te zeggen dat ik iets had gezien. Ik probeerde
niet te horen, zodat ik nooit ergens de oorlogswoorden
zou herhalen. Mai’s stem was schril en haar ogen glansden.

‘*Sisi Tambu! Sisi Tambu!*’

Toen ze geen antwoord kreeg, schoof Rambanai dichter
naar me toe en fluisterde harder: ‘*Sisi Tambu, kijk!*’

'Deze meeslepende roman is een klassieker.'

★★★★ *NRC Handelsblad* over *Toestanden*

E ind jaren zestig, Rhodesië (nu Zimbabwe). Tambu groeit op in een land dat getekend is door een bloedig gevecht om de onafhankelijkheid. Haar oom stuurt Tambu naar een prestigieuze witte kostschool. De ambitieuze leerling probeert zich te ontworstelen aan haar afkomst, maar botst telkens weer tegen de harde muur van racisme op.

Miskenningen is de opvolger van het spraakmakende *Toestanden*, en is even aangrijpend, bitter en geestig.

Tsitsi Dangarembga is auteur, film- en theatermaker. In 2021 ontving ze voor haar werk zowel de PEN Award for Freedom of Expression als de Duitse vredesprijs. *Miskenningen* is het vervolg op *Toestanden* dat oorspronkelijk in 1988 verscheen en in 2023 opnieuw werd uitgegeven door uitgeverij Mozaïek.

NUR 302

ISBN 9789023962182

www.uitgeverijmozaiek.nl